

ISSN 1999-4214 (print)
ISSN 2957-5095 (online)

ЕУАЗИЯ ГУМАНИТАРЛЫҚ ИНСТИТУТЫНЫҢ

ХАБАРШЫСЫ

ВЕСТНИК

ЕВРАЗИЙСКОГО
ГУМАНИТАРНОГО
ИНСТИТУТА

BULLETIN

OF THE EURASIAN HUMANITIES
INSTITUTE

№4/2022

Жылына 4 рет шығады
2001 ж. шыға бастаған

Выходит 4 раза в год
Начал издаваться с 2001 г.

Published 4 times a year
Began to be published in 2001

Астана, 2022

Бас редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Еуразия гуманитарлық институтының доценті, филология ғылымдарының кандидаты,
Астана, Қазақстан

Жауапты редактор **Алимбаев А.Е.**
Еуразия гуманитарлық институтының доценті, философия докторы (PhD)
Астана, Қазақстан

Редакция алқасы

Аймұхамбет Ж.Ә.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Ақтаева К.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Мицкевич атындағы Польша университеті, Познань, Польша
Әбсадық А.А.	филология ғылымдарының докторы, профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Бредихин С.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Солтүстік Кавказ федералды университеті, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	филология ғылымдарының кандидаты, доцент Ә. Бөкейхан атындағы университеті, Семей, Қазақстан
Ермекова Т.Н.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан
Есиркепова К.Қ.	филология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, А. Байтұрсынов атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай, Қазақстан
Жүсіпов Н.Қ.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Торайғыров университеті, Павлодар, Қазақстан
Курбанова М.М.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Алишер Навои атындағы Ташкент мемлекеттік өзбек тілі мен әдебиеті университеті, Ташкент, Өзбекстан
Қамзабек Д.	ҚР ҰҒА академигі, филология ғылымдарының докторы, профессор, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, Астана, Қазақстан
Құрышжан Ә.	филология ғылымдарының кандидаты, профессор, Ханкук шетелтану университеті, Сеул, Оңтүстік Корея
Онер М.	философия докторы (PhD), профессор, Эгей университеті, Измир, Туркия
Пименова М.В.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Шет ел тілдері институты, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	филология ғылымдарының докторы, профессор, Қазан федералды университеті, Қазан, Татарстан, РФ

Редакцияның мекенжайы: 010009, Астана қ., Жұмбаев даңғ., 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Саым: ojs.egi.kz

Еуразия гуманитарлық институтының Хабаршысы.

Меншіктенуші: «Еуразия гуманитарлық институты»

Қазақстан Республикасы Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі Ақпарат комитетінде қайта есепке қойылды. Тіркеу № KZ92VPY00046970 17.03.2022

Басуға 30.11.2022ж. қол қойылды. Пішімі 60*84 1\8. Қағаз офсеттік Көлемі.

БТ. Таралымы 200 дана. Бағасы келісім бойынша. Тапсырыс № 89

«Ақтаев У.Е.» баспасында басылып шықты

© Еуразия гуманитарлық институты

Главный редактор **Дауренбекова Л.Н.**
Кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института,
Астана, Казахстан

Ответственный редактор **Алимбаев А.Е.**
Доктор философии (PhD), доцент Евразийского гуманитарного института,
Астана, Казахстан

Редакционная коллегия

Аймухамбет Ж.А.	доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Актаева К.	доктор филологических наук, профессор, университет имени Адама Мицкевича, Познань, Польша
Абсадық А.А.	доктор филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Бредихин С.Н.	доктор филологических наук, профессор, Северо-Кавказский федеральный университет, Ставрополь, РФ
Гайнуллина Ф.А.	кандидат филологических наук, доцент университет имени А. Бокейхана, Семей, Казахстан
Ермекова Т.Н.	доктор филологических наук, профессор, Казахский национальный женский педагогический университет, Алматы, Казахстан
Есиркепова К.К.	кандидат филологических наук, профессор, Костанайский региональный университет имени А. Байтурсынова, Костанай, Казахстан
Жусипов Н.К.	доктор филологических наук, профессор, Торайгыров университет, Павлодар, Казахстан
Курбанова М.М.	доктор филологических наук, профессор, Ташкентский государственный университет узбекского языка и литературы имени Алишера Навои, Ташкент, Узбекистан
Камзабек Д.	академик НАН РК, доктор филологических наук, профессор, ЕНУ имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан
Курышжан А.	кандидат филологических наук, профессор, Университет иностранных языков Ханкук, Сеул, Южная Корея
Онер М.	доктор философии (PhD), профессор, Эгейский университет, Измир, Турция
Пименова М.В.	доктор филологических наук, профессор, Институт иностранных языков, Санкт-Петербург, РФ
Сайфулина Ф.С.	доктор филологических наук, профессор, Казанский федеральный университет, Казань, Татарстан, РФ

Адрес редакции: 010009, г. Астана., пр. Жумабаева, 4
Телефон/факс: (7172) 561 933; E-mail: eagi.vestnik@gmail.com, Сайт: ojs.egi.kz

Вестник Евразийского гуманитарного института.
Собственник: «Евразийский гуманитарный институт».
Министерством информации и общественного развития Республики Казахстан Комитет информации постановлено на
переучет № KZ92VPY00046970 17.03.2022
Подписано в печать 30.11.2022ж. Формат 60*84 1/8. Бум.
Типогр. Тираж 200. Цена согласовано. Заказ № 89
Напечатано в издательстве «У.Е. Актаева»

Chief Editor Daurenbekova L.N.

*Candidate of Philological Science, Associate Professor of the Eurasian Humanities Institute,
Astana, Kazakhstan*

Editor-in-Chief Alimbayev A.E.

*Doctor of Philosophy (PhD), Associate Professor of the Eurasian Humanities Institute,
Astana, Kazakhstan*

Editorial Board

- Aimuhambet Zh.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Aktayeva K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Poznan Adam Mitskevich University, Poznan, Poland
- Absadyk A.A.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Bredikhin S.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, North-Caucasus Federal University, Stavropol, RF
- Гайнуллина Ф.А.** Candidate of Philological Sciences, Associate Professor Alikhan Bokeikhan University, Semey, Kazakhstan
- Yermekova T.N.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kaz. National Women's Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan
- Yesirkepova K.K.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Kostanay Regional University named after A.Baitursynov, Kostanay, Kazakhstan
- Zhusipov N.K.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Toraighyrov University, Pavlodar, Kazakhstan
- Kurbanova M.M.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoyi, Tashkent, Uzbekistan
- Kamzabek D.** Academician of NAS RK, Doctor of Philological Sciences, Professor, L.N. Gumilyov ENU, Astana, Kazakhstan
- Kuryshzhan A.** Candidate of Philological Sciences, Professor, Hankuk University of Foreign Studies Seoul Korea
- Oner M.** Doctor of Philological (PhD), Professor, Aegean University, Izmir, Turkey
- Pimenova M.V.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Foreign Languages Institute, St-Petersburg, RF
- Seifullina F.S.** Doctor of Philological Sciences, Professor, Kazan Federal University, Kazan, Tatarstan, RF

*Editorial address: 010009, Astana., 4, Prospect
Zhumabayev Tel/Fax: (7172) 561 933: E-mail:
eagi.vestnik@gmail.com, Caïm: ojs.egi.kz*

Bulletin of the Eurasian Humanities Institute.

Owner: «Eurasian Humanities Institute».

The Ministry of Information and Public Development of the Republic of Kazakhstan Information Committee decided to re-register No.KZ92VPY00046970 17.03.2022

Signed for printing 30.11.2022 Format 60*84 1/8. Paper.

Printing house Circulation 200. Price agreed. Order No. 89

Printed in the publishing house of «U.E. Aktaev»

©Eurasian Humanities Institute

МАЗМҰНЫ-СОДЕРЖАНИЕ-CONTENTS

ТІЛБІЛІМІ–ЯЗЫКОЗНАНИЕ – LINGUISTICS

ӘБДІРӘСІЛОВ Е.Қ., ДӘУРЕНБЕКОВА Л.Н., ЖУНИСОВА Ж.Ә.	Қуғын-сүргін (репрессия) тақырыбына қатысты терминдердің мазмұндық, құрылымдық ерекшеліктері.....	7
БЕГИМОВА Г.А., БАЙБОСЫН Ә.М.	Абай облысындағы түр-түс мәнді топонимдер.....	17
BISMILDINA D., KAMIEVAG., SANDYBAYEVA A.T.	History of television language research in kazakh linguistics.....	25
КЕНЖАЛИНҚ.К., БАЛТАБАЙ Д.Ә.	Кірме сөздердің семантикалық сипаты («шежіре-и теракиме» еңбегі негізінде).....	37
СЕРКЕБАЕВА Г.Ы., БОРАНБАЕВ С.Р.	«Кодекс куманикус» қолжазбасындағы үстеулердің лексика-грамматикалық сипаты.....	47
ТАУБАЛДИЕВ М.Е., ҚҰЛМАНОВ С.	Тіркесті терминдерді аудару мәселелері (Қазақ тележурналистика саласының материалдары негізінде).....	55
ТҰЯҚБАЕВА Р.Р., АШЕНОВА А.Т., ТОЙБЕКОВА С.Р.	Қазақ тілін үйретуде фольклордың маңызы.....	71
ЧУЛАКОВА З.У., ЖУРАВЛЕВА Е.А.	Принципы и способы формирования имени бренда (на примере наименований казахстанских брендов алкогольной продукции).....	81

ӘДЕБИЕТТАНУ – ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ – LITERATURE STUDIES

БАЙТАНАСОВА Қ.М., ҚАСЕН А.Т., СЕЙПУТАНОВА А.Қ.	Қазақ батырлық ертегілеріндегі «ғажайып туу» мотивінің қызметі.....	90
ЕРЛАНОВА А.Е.	Мәшһүр Жүсіптің ағартушылық бағыттағы өлеңдерінің поэтикасы.....	102
ЕРСАИНОВА А.Б.	Сәбит Мұқановтың әдеби – ғылыми шығармашылығы.....	110
ЖАМАНКОЗОВА А.Т., ЗАГАТОВА С.Б., ТУСУПБЕКОВА М.Ж.	Эмоциональная рефлексия как опыт эстетического анализа в романе А.Нурманова «Гибель кулана».....	118
ЖАНБЕРШИЕВА Ұ.Н., ОРАЛОВА Г.С.,	Сыр еліндегі киелі нысандар жайлы аңыздар.....	126
ЗНАКУЛАҮЕВ А.М., ТАКИРОВ S.U., СОҮЛЕМЕЗ О.	Historical discourse and allusion.....	134
ЖЕТІБАЙ Р.Қ.,	Ж. Нәжімеденов прозасындағы психологизм көрінісі	147

КЕНБАЕВА А.З., ПАНГЕРЕЕВ А.Ш., МАМБЕТОВА Г.Ж.	Функции топонимов в эпосе «Едиге» (на материале казахской, каракалпакской и татарской национальных версий).....	155
КУРМАНГАЛИЕВА Г.Т., КАРТАЕВА А.М.	Абайтану ғылымының қалыптасу тарихы.....	166
KRUGLIK J., KOBZHASSAROVA S.T., ZHUMSAKBAYEV A.T.	The principle of historicism in the works of A. Kekilbayev.....	173
SARSEMBAYEVA S., AITUGANOVA S.Sh	Poetics of the literary simulacrum.....	180

**ТІЛ ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТТІ ОҚЫТУ ӘДІСТЕМЕСІ – МЕТОДИКА
ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ – METHODOLOGY OF
TEACHING LANGUAGE AND LITERATURE**

ЖОРОКПАЕВА М.Д., ОРАЛБЕКОВА А.А., ШАДИЕВА. Н.Х.	Медициналық жоо-да қазақ шетел студенттерін оқытудағы оқытушының кәсіби-педагогикалық қызметінің ерекшелігі.....	187
---	--	-----

ҒАЛЫМ. ТҮЛҒА. ҚАЙРАТКЕР

ДӘУРЕНБЕКОВА Л.Н.	Амангелді Құсайынұлының білім берудің ұлттық моделін қалыптастырудағы ұстанымы.....	198
-------------------	--	-----

Е.Қ. ӘБДІРӘСЛОВ¹

Л.Н. ДӘУРЕНБЕКОВА²

Ж.Ә. ЖУНИСОВА³

ҚР Парламенті Сенатының Аппараты, Астана, Қазақстан¹

Еуразия гуманитарлық институты, Астана, Қазақстан²

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан³
(e-mail: abderbol@mail.ru¹, daurenbekova.laura@mail.ru², jadira-73@mail.ru³)

ҚУҒЫН-СҮРГІН (РЕПРЕССИЯ) ТАҚЫРЫБЫНА ҚАТЫСТЫ ТЕРМИНДЕРДІҢ МАЗМҰНДЫҚ, ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа. Қазақ терминдері жаңа тақырыптармен, салалармен толыға түсуде. Соның бірі – қуғын-сүргін тақырыбына қатысты терминдер. Бұл тарихи тұрғыдан бұрынғы уақыттардан қарастырылып, көтеріліп, түрлі ғылым салалары тарапынан жазылып жүргенімен, оның терминдері, ұғымдары терминологиялық, терминографиялық, терминжасамдық тұрғыдан зерделеніп, қарастырылмаған. Қуғын-сүргін тақырыбының сөздері мен ұғымдарын, терминдерін қайта қарау, олардың анықтамасын жасау, терминдерін қазақ тілінде қалыптастыру қуғын-сүргін тақырыбының өзін де жаңа қырынан қарастырып, ақтау сипатындағы, тарихи баға беру сипатындағы мәселелердің де негізге алынуына мүмкіндік береді. Тақырыпты мазмұны мен мағынасы жағынан топтастыру қуғын-сүргін терминдерін жүйелеп алуға жағдай туындатады.

Тақырыпқа қатысты терминдердің жасалу жолдары мен тәсілдерін айқындау – кезекті рет қазақ тілінің термин жасаудағы мүмкіндіктерін кеңейтіп, тілдік, терминологиялық әлеуетін айқындай түсті.

Түйін сөздер: терминология, қуғын-сүргін ұғымдарын жүйелеу, терминжасам тәсілдері, тілдік мүмкіндік, аударма.

Кіріспе. Салалық деңгейде болмаса да, тақырыптық ауқымды көтеріліп жүрген маңызды мәселелердің бірі – қуғын-сүргін (репрессия) тақырыбы [1]. Қуғын-сүргін мәселесі филологиялық деңгейде ғана емес, тарих, саясаттану, әлеуметтік зерттеулер, экономика тарихы, т.б. салалар тұрғысынан маңызды.

Тарих қуғын-сүргіндердің әркілы түрін бастан кешірді. Тақырыптың өзекті болуы да осы себептерге байланысты. Түрлі тарих кезеңдеріндегі саяси жүйелер мен осы жүйелердің шеңберінде жүргізілген саясат, орындаушы құрылымдар, мемлекеттің басшылары ұстанған ұстанымдар мен іске асырылған саяси шешімдер қуғын-сүргіннің түрлі сипатта көрініс табуына алып келді. Осы мәселелермен байланысты мәселелердің барлығы қуғын-сүргін тақырыбындағы ұғымдардың жиынтығын қалыптастырып, әдебиеттер мен зерттеу еңбектерде, ақпараттық басылымдарда, оқулықтар мен оқу құралдарында, ғылыми, публицистикалық мақалаларда көрініс таба бастады.

Қуғын-сүргін тақырыбына түрлі баға беріліп келді. Осыған байланысты қазіргі уақытта қуғын-сүргін терминдері мен ұғымдарын арнайы қарастыру, олардың анықтамасын қайта қарау, сол арқылы қуғын-сүргін тәсілдеріне, оның себептері мен түрлеріне, мақсатына, ұғымдық санаттардың маңызына қайта баға беру қажеттілігі туындап отыр. Бір сөзбен қуғын-сүргін тақырыбы жаңа кезеңнің көзқарастары тұрғысынан бағаланып, саяси ықпалсыз жаңа сипатта қарастыруды қажет етеді. Бұл бағыттағы жұмыстар – қуғын-сүргін

тақырыбына берілетін жаңа деңгейге көтеруге, саяси баға беруді кешенді түрде қарастыруға, бұл тақырыптың ауқымын, ұғымдары мен түсініктерін жан-жақты ашып көрсетуге, тың деректермен толықтыруға мүмкіндік бермек.

Ұғымдардың анықтамасын қарастыру – тарих, саясаттану ғылымдарымен қатар тіл білімінің, терминтанудың да мәселесі [2, 133]. Тақырыпқа қатысты терминдер мен ұғымдар ашып көрсетілуі, тақырыпқа қатысты әрбір мәселе өзінің бағасын алуы үшін маңызды, қажетті лингвистикалық, терминологиялық құрал – ұғымның анықтамасын, дефинициясын жасау. Дефиниция жинақы болумен қатар, ұғымға қатысты ақпаратты, оның белгілерін, мәліметтері мен деректерін жан-жақты қымтап қамтуы тиісті.

Сонымен бірге қуғын-сүргін терминдері осы жұмыстардың негізі ретінде мазмұндық жағынан топтастырып қарастырып, семантикалық жүйелеуді, екінші жағынан терминдер мен ұғымдардың жасалу жолдары, құрылымдық ерекшеліктері тұрғысынан зерделеуді қажет етеді. Себебі қалыптасқан ұғымдар жаңа қырынан қаралатындықтан, олардың тұлғалық құрылымы да өзгеріп жасалатын жағдайлар кездеседі. Соған сәйкес терминдердің жасалу жолдары да өзіндік ерекшеліктерге ие болады деген сөз. Бұл бағыттағы зерттеулер бағыты ұғымдарды тарихи түсінік тұрғысынан қарастырумен қатар терминологиялық, терминографиялық, терминжасамдық аспектілерден талдауды қажет етеді.

Әдістеме және зерттеу әдістері. Қуғын-сүргін (репрессия) тақырыбына қатысты терминдер мен ұғымдарды қарастыруда, олардың аудармасын жүзеге асырып, сөздік мақалаларын қамтамасыз етуде тарих ғылымындағы көзқарастардың жаңа тарихи, саяси бағалармен, саяси ықпалсыз, тәуелсіз көзқарастармен ұштастырыла берілуі негізге алынды. Бұл бағытта жасалған жаңа терминдердің, оған берілетін бағаның дефиницияда қамтылуына басымдық берілді. Жасалған терминдердің, ұғымдардың жасалу жолдарына, терминжасамдық тәсілдеріне құрылымдық талдау жасалды. Аса өзекті болып отырған қуғын-сүргін тақырыбының мазмұны жағынан мағыналық топтарға жүйеленуі де қызығушылық тудырады. Бұл қуғын-сүргін тақырыбына қатысы мәселелерді топтастырып қарастыруға мүмкіндік береді.

Қуғын-сүргін тақырыбына қатысты терминдердің мазмұндық, құрылымдық ерекшеліктерін ашуда жинақтау, талдау, пікірлер мен тұжырымдарды салыстыра қарастыру, топтау, жүйелеу, жинақтау әдістері қолданылды.

Талқылау мен бақылау. Қуғын-сүргін тақырыбына қатысты терминдер мен ұғымдар осы тақырыпқа топтасатын, онымен байланысты ұғымдар болып саналады. Оларды іштей ғана мазмұндық бөліктерге топтастырып қарастыруға болады. Атап айтқанда, қуғын-сүргіннің орын алуына ықпал еткен құбылыстар, қуғын-сүргінді іске асыру барысында қолданылған, іске асқан әрекеттер, қуғын-сүргіннің орын алуымен байланысты ономастикалық атаулар, қуғын-сүргінді іске асырған саяси жүйенің атқарушы құрылымдарының атауы, қуғынды-сүргін жасауға қолданылған тәсілдер, айыптаулардың түрлері, қуғын-сүргінге себеп болған ағымдар мен үрдістер, олардың ерекшеліктері.

Әрбір мағыналық топтарға жататын терминдерден мысал көрсетіп, нақтылай түсуге болады. Қуғын-сүргіннің орын алуына ықпал еткен құбылыстар: *«бесік жыры» идеологиясы, әскери коммунизм, ашаршылық, байлар мен кулактардан арылту, Вайнштейн синдромы, заңсыздық, казармалық коммунизм (казармалық социализм), көтеріліс, күштеп ұжымдастыру, панисламизм, революцияға қарсы қылмыстар, советтендіру (кеңестендіру), социалистік заңдылық, Сталинизм, үлкен лаң/террор, эмиссарлар институты, т.б.*

Бұл ретте, терминдердің, ұғымдардың дефинициялары қазіргі тарихтағы, ақтау саясаты тұрғысынан алынған түсініктегі ұстанымдарды басшылыққа алынып берілгенін

мысалдармен келтіруге болады. Мұндағы басты мақсат – ақтап қана қоймай, тарихи тұрғыдан болған оқиғалар мен ұғымдардың шынайы анықтамасы мен деректерін беру. Мысалы:

«Бесік жыры» идеологиясы – метафоралық тіркес. Совет өкіметінің халықты болашақта социалистік, сонан соң коммунистік қоғамда баршылықта, еркін өмір сүретін боласың деп алдарқату саясатын А. Байтұрсынұлы сәбиге арналған бесік жырына ұқсатты.

Ашаршылық – ұжымдастыру және мүлкін жаппай тәркілеудің нәтижесінде миллиондаған адам құрбандарына әкеліп соққан 1932-1933 жылдары Қазақ КСР-ның бүкіл аумағын қамтыған жаппай ашаршылық.

Вайнштейн синдромы – қазақ қоғамына жасанды түрде таптық сана, таптық түсінік енгізу арқылы тапаралық қарсылық, күрес тудыру әрекеті. Қазақ қоғамында бұл идеяны практикалық арнаға салу ісінде республикада үкімет төрағасының 1922 (наурыз) – 1923 (қыркүйек) жылдары орынбасары қызметінде жүріп ерекше белсенділік танытқан А.И. Вайнштейн болды. Ф. Голощекин жүргізген советтендіру шарасының да өзекті жібі осы тап күресін қоздыру арқылы қоғамда революциялық аласапыран жасау еді. Большевиктер партиясының бұл ортақ ұстанымын оның сыншылары қоғамдағы әлеуметтік қиыншылықтарды пайдаланып, оны арандап қалу жолына салу әрекеті деп бағалады.

Заңсыздық – қуғын-сүргін жағдайында жасалатын әрекет, заңға қайшы келетін жайт, заңмен сәйкеспешілік.

Казармалық коммунизм (казармалық социализм) – «революциялық жетекшілердің» бірқатарының деспотизмімен, адамға жоғары биліктің еркін орындаудың соқыр құралы ретіндегі көзқарасымен сипатталатын коммунистік жүйені білдіретін термин.

Құшпен ұжымдастыру – КСРО-да 1928 жыл мен 1937 жыл аралығында жүргізілген жеке-дара шаруа қожалықтарын ұжымдық (колхоздар мен совхоздар) шаруашылықтарға біріктіру саясаты.

Қуғын-сүргінді іске асыру барысында қолданылған, іске асқан әрекеттер: *байлар мен кулактардан арылту, гуманитарлық апат, жер аударылу, қарсылық, тап ретінде жою, экспроприация (от лат. expropriatio – меншіктен айыру)* – мүлікті мәжбүрлеп иеліктен шығару, *этникалық тазарту, т.б.* Анықтамаларынан мысал келтірсек:

Гуманитарлық апат – әлеуметтік-экономикалық деңгейінің нашарлауына, халықтың басым көпшілігінің өліміне немесе жарақаттануына әкелетін әлеуметтік сипаттағы қолайсыз оқиға.

Жер аударылу – белгілі бір жерде тұрып жатқан сотталған адамды міндетті түрде қоныс аударушы ретінде қоныстандыра отырып, тұрақты немесе уақытша тұрғылықты жерінен, әдетте, үкімде көрсетілген мерзімге елдің, мемлекеттің шегіндегі шалғай өңірге, шетке алыстататын қылмыстық жазаның түрі.

Қарсылық – саяси ахуалды саяси бағдар мен режимді толықтай ауыстыруға дейін өзгертуді мақсат ететін, мемлекеттік билік өкілдеріне бағытталған іс-әрекет.

Тап ретінде жою – кеңес өкіметінің ауыл шаруашылығын жаппай ұжымдастыру барысында меншік иелерін, ауқатты шаруалардың қожалықтарын күшпен жою нәтижесінде байлар мен кулактарды тап ретінде жоюға әкелді.

Қылмыстық жазаның бұл түрі революцияға дейінгі Кеңес мемлекетінің заңнамасында, сондай-ақ шет мемлекеттердің заңнамасында негізгі немесе қосымша жаза ретінде қарастырылған.

Экспроприация (от лат. expropriatio – меншіктен айыру) – мүлікті мәжбүрлеп иеліктен шығару. Кеңес өкіметінің алғашқы онжылдығы жаппай экспроприация жылдары болды, алайда қарапайым адамдар бұдан ештеңеге де қол жеткізген жоқ. Бәрі

Кеңес мемлекеті мен оның шенеуніктерінің қолында болды. Кейінірек, мемлекеттік сектор үстемдік ете бастаған кезде, экспроприация қылмыстық заңда тәркілеу (кәмпіскелеу) түрінде сақталды.

Қуғын-сүргіннің орын алуымен байланысты ономастикалық атаулар: *Жилая коса, Айбас көтерілісі, Бегайдар, Красный Яр, Қаңбақты, Қаракөл, Мұқаш бейімі, Тайсойған, т.б.* Олардың кейбіріне берілген дефинициялардан мысалдар келтіруге, сол арқылы бұл ономастикалық атауларға қатысты деректерді ұсынуға болады.

Жилая коса – Жылыой ауданындағы бұрынғы жер атауы. 30-шы жылдардағы Халық қозғалысы орталығы.

Айбас көтерілісі – 1931 жылы наурыз айында кеңес үкіметінің ет дайындау науқанына қарсы шыққан ауыл. 1930 жылы кеңес үкіметінің жергілікті билігі Айбас ауылына 666 бас ірі қара, 300 бас түйе, 560 бас қой есебінде салық салған. Көтеріліс 1932 жылы наурызда толық талқандалып, қатысушылар қатал жазаланады. Айбас ауылы 30-жылдары Орал облысы Гурьев ауданы құрамында болған. Қазір Атырау облысы, Исатай ауданы, Тұщықұдық ауылдық округі құрамында.

Бегайдар – Жазалаудан қашқан халық паналаған жер. Исатай ауданы Нарын құмының бір бөлігі. Исатай ауданының солтүстік-шығыс шекарасында, Тұщықұдық селолық округінің аумағында орналасқан. Шөбі шүйгін, жерасты суы тұщы, қойнауы аңқұсқа бай. 1930-жылдары Бегайдар ауылдық кеңесі құрылып, онда ұжымдастыру ісі белсене қолға алынды. Мал өсірудің жайлы мекені, 1957-97 ж. Чапаев атындағы кеңшардың жазғы жайлауы болды.

Красный Яр – Астрахан облысындағы аудан. 1930 жылдары Гурьевтен қашқан халық қозғалысы өкілдерінің паналаған жері.

Қаңбақты – ауыл, Махамбет ауданы. Бұрынғы ауылдық кеңес атымен аталады. Нарын құмымен шектесе Тандай селосынан 50-60 шақырым жерде орналасқан. Халық қозғалысы орталығы.

Қуғын-сүргінді іске асырған саяси жүйенің атқарушы құрылымдарының атауы: *айрықша кеңес, Біріккен мемлекеттік саяси басқарма, ВЧК (Контрреволюция және саботажға қарсы күрес жөніндегі бүкілресейлік төтенше комиссия), Еңбекпен түзеу колонияларының бөлімі (ЕТКБ), Түзету-Еңбек колониясы (ТЕК), Түзету-еңбек лагері (ЕТЛ), жалпы қамау орындары (ЖҚО), Жеке лагерьлік пункт (ЖЛП), Еңбекпен түзету лагерлері мен колонияларының бас басқармасы (ГУЛАГ), Лагерлердің бас басқармасы (ЛабБ/ГУЛАГ), Округтық сот (Окрсот), Степлаг (Дала лагері), Халық комиссарлар кеңесі (қысқ. сөз: Халком, ХКК), АЛЖИР – «Отанын сатқандар» әйелдерінің Ақмола лагері, концлагерь, соттан тыс органдар, ПХК (Ішкі Істер Халық Комиссариаты), т.б.* Кейбір анықтамаларынан мысал келтірсек:

Айрықша кеңес (АК) – 1934 жыл мен 1953 жыл аралығында Сталиннің басшылығымен жұмыс істеген, қоғамға қауіпті деп танылған адамдарды соттан тыс жер аударуға, еңбекпен түзеу лагеріне қамауға және КСРО шекарасынан тыс жер аударуға құқық берілген, КСРО ПХК жанындағы, кейін КСРО Мемлекеттік қауіпсіздік министрлігінің жанындағы әскери қуғын-сүргін органы.

Біріккен мемлекеттік саяси басқарма (БМСБ) – 1922 жылғы 6 ақпанда құрылған КСРО мемлекеттік қауіпсіздігінің арнайы органы, ол сондай-ақ автономды республикалар мен облыстардың Орталық атқарушы комитеттері жанындағы саяси бөлімшелерге бақылау жасады.

Еңбекпен түзеу мекемелері (ЕТМ) – КСРО-да болған, еңбекпен түзеу лагерлері және т.б. тұратын түзеу мекемелер жүйесі [3].

ВЧК (Контрреволюция және саботажға қарсы күрес жөніндегі бүкілресейлік төтенше комиссия) – РСФСР мемлекеттік қауіпсіздігін қорғау жөніндегі ведомство

атауы, «бүкіл ел аумағында контрреволюциямен күрестің жетекші органы», «пролетариат диктатурасы» институттарының бірі, қызыл террорды – жазалау шараларының кешенін жүзеге асырудың негізгі құралы.

Қуғынды-сүргін жасауға қолданылған тәсілдер, жазалаулар: *ауыр физикалық еңбек, ашаршылық, бейбайдану/байсыздану, депортация (лат. deportatio), жазалау психиатриясы, жер аударылу, көшіріп жіберу (жер аудару), қуып шығу, аса ауыр қылмыстар, бай шаруашылықтарын тәркілеу (кәмпіскелеу), Ішкі Істер Халық Комиссариатының Ұлттық операциялары (ІХК), т.б.* Кейбір анықтамаларынан мысал келтірсек:

Ауыр физикалық еңбек – тұтқындарды жазалау шарасы, ол негізінен ГУЛАГ лагерлері мен колонияларында қолданылды. Негізінен ауыр физикалық еңбекке негізделген ГУЛАГ-тың өндірістік саласы техникалық прогресті жоққа шығарды. Ел өнімділігінің кез-келген мәселелерін ГУЛАГ-тардағы физикалық еңбекті арттыруымен шешуге тырысты [4].

Депортация (лат. deportatio) – Сталиндік кезеңде халықты туған елді мекенінен қуу.

Көшіріп жіберу (Жер аудару) – 1) шетелдіктерді ұлттық қауіпсіздік мүддесіне орай әкімшілік жолмен елден шығару; 2) сотталған адамды тұрғын орнынан мемлекеттің белгілі бір жерінде тұруға тыйым салып кетіру; 3) ұнамсыз, сезікті адамдарды ел ішінен қуып шығу; 4) дипломатиялық қызметкерлерді *persona non grata* деп жариялап, елден қуып жіберу.

Бай шаруашылықтарын тәркілеу (кәмпіскелеу) – 1928 жылы тамызда Орталық сайлау комиссиясы мен ҚазССР Халық Комиссарлары Кеңесінің отырысында «бай шаруашылықтарын тәркілеу туралы» қаулы қабылданды [5].

Ішкі Істер Халық Комиссариатының Ұлттық операциялары (ІХК) – 1937-1938 жылдардағы Үлкен Террор кезеңінде ІХК органдары жүргізген және негізінен КСРО үшін шетел ұлттарының (поляктар, немістер, латыштар, литвалықтар, эстондар, финдер, гректер, румындар, болгарлар, қытайлар, ирандықтар, ауғандықтар және басқалар) адамдарына қарсы бағытталған жаппай қуғын-сүргін науқандарының сериясы [6].

Айыптаулардың түрлері: *басқару тәртібіне қарсы қылмыс, басқаша ой, рулық басқару, революцияға қарсы (контрреволюциялық), халық жауы, Отанын Сатқандардың Отбасы Мүшесі (ЧСИР – Член Семьи Изменника Родины), тыңшы (шпион), т.б.* Кейбір анықтамаларынан мысал келтірсек:

Басқару тәртібіне қарсы қылмыс – лауазымды тұлғаларға қарсы немесе олардың талаптарын орындамау салдарынан мемлекеттік басқару органдары қызметінің белгіленген тәртібіне қол сұғуға және жеке тұлғаның, ұйымдардың, мемлекеттің заңмен қорғалатын мүдделеріне зиян келтіретін не зиян келтіруге қауіпін тудыратын қасақана қоғамдық қауіпті іс-қимыл (әрекет немесе әрекетсіздік).

Революцияға қарсы (Контрреволюциялық) – революция көсемдерінің үстем билігін әлсірету мақсатында белгілі бір міндеттерді қасақана орындамауы немесе оларды қасақана абайсызда орындауы.

Қуғын-сүргінге себеп болған ағымдар мен үрдістер, олардың ерекшеліктері, атаулары: *артықшылығы бар таптардың тобы, басмашылық, большевикшілдік, демографиялық апат, диссиденттер, діни қоғам өкілдері (діни қызметкерлер, дінөкілдері), рулық топтар, Түркістан легионының діни өкілдері, ұлыдержавалық шовинизм, Алаш автономиясы, Алаш идеясы, Алаш қозғалысы, Алаш партиясы, Алаш ісі, бандитизм, көпестер, т.б.* Кейбір дефинициялардың берілуінен мысал келтірсек:

Артықшылығы бар таптардың тобы – экономиканы дамытуда елеулі үлесі бар,

кәсіпкерлік мәселелерді шешу үшін артықшылықтар берілген, заңмен бекітілген мұрагерлік құқықтары мен міндеттері бар, феодализмнің таптық қатынастарының негізінде түпкілікті қалыптасқан әлеуметтік топ. Совет өкіметі олардың дүние-мүлкін ортақ мүлікке тартып алу үшін бұл артықшылықты теріс түсінікте көрсетті.

Алаш ісі – 1928 жылдан бастап алаш қозғалысына қатысқандарды, яғни «Алаш» партиясы мен Алашорда үкіметіне мүше болған және оларды жақтағандарды Кеңес үкіметінің жаппай тұтқындап, тергеп, сот үкімімен 1930-32 жылдардағы түрмелер мен концлагерлерге қамауы.

Қуғын сүргінге қарсы күресуші құрылымдар: *азат ету қозғалысы, т.б.* Мысалы: *Азат ету қозғалысы* – қандай да бір елде шет мемлекеттің саяси және экономикалық озбырлығына қарсы, ұлттық-колониялық езгіні жоюға немесе ұлттық теңдікке қол жеткізуге бағытталған жалпыхалықтық жаппай қозғалыс.

Қуғын сүргінмен күресудегі әрекеттер: *ақтау, бандалық аттаныс, бандалық құралымдар, т.б.* Мысалы:

Ақтау (кейінгі лат. rehabilitatio – «қалпына келтіру») – қылмыстық жауаптылыққа, бас бостандығынан айыруға заңсыз тартылуға, күнәсіз адамдардың сотталуына, медициналық сипаттағы мәжбүрлеу шараларының заңсыз қолданылуына, сондай-ақ болашақта құқықтық қабілетін қайта қалпына келтіруге байланысты айрылған құқықтары мен құқықтық шектеулерін қайтару және оған келтірілген зиянның орнын толтыру.

Бандалық құралымдар – 1) өзінің табиғи және басқа құқықтарын қорғау мақсатымен халық көтерілісі мен наразылықтарына қатысқандарды қуғындау үшін большевиктік-сталиндік режим қолданған термин; 2) мәжбүрлі босқындарды сүйемелдейтін қарулы топқа қатысушыларға большевиктік-сталиндік режим тарапынан қойылған атау.

Қуғын-сүргін саясатымен байланысты, оның салдарымен байланысты жалпы ұғымдар: *арнайы қоныс аударушылар, арнайы қоныстанушылар, бай (богач), басқашаой, бандылар қозғалысы, боса көшкен бандалар, босқындар, босқыншылық, босып көшушілер, бүлікшілер, диктатор, жаппай босып қоныс аударушылар, жартылай феодал, кулактардан арылту санаттары, көтерілісшілер, қасірет, мемлекеттік социализм, панасыздық, тоталитарлық режим, үрей (қорқыныш), антидемократия, ассимиляция, атқамінер, аш босқындар, құқығынан айырылғандар, халықтың көшіп кетуі, т.б.* Мұнда да кейбір сөздік-мақалалардың толтырылуынан өзгешелікті байқауға болады. Мысалы:

Бандылар қозғалысы – әлеуметтік, ұлттық мүдделерді қорғау мақсатында ашық түрде қарулы шабуыл жасаушылар; «жартылай қарақшылық» (бандалық) тірлік кешіп, шалғай жерлерге босып көшушілер.

Тоталитарлық режим – бұл қоғам мен адам өмірінің барлық салаларын мемлекеттің жан-жақты (толық) бақылауына негізделген мемлекеттік билік жүйесі. 1930-1938 жылдары Қазақстанда тоталитарлық режимнің жаппай қуғын-сүргін, Карлаг (ерекше режимдегі Қарағанды лагері), Дальний, Степной, әсіресе «Отанын сатқандардың» әйелдері мен отбасы мүшелері үшін – «АЛЖИР» Ақмола лагері сияқты алып шоғырлану лагерьлерінің құрылу кезеңі болды. 30-40 жылдары әлеуметтік, содан кейін ұлттық белгілері бойынша адамдарды күштеп көшіру (депортациялау) үдей түсті. Жалпы алғанда, 30-50 жылдары Қазақстанға ГУЛАГ тұтқындарын есептемегенде, 1560 мың адам көшірілді. Шамамен 1920 жылдан 1953 жылға дейін 110 мың адам саяси қуғын-сүргінге ұшырады (бүгінгі күні олардың 96 мыңға жуығы ақталды). Қазақстанның барлық халықтары – 80-нен астам ұлт өкілдері Сталиндік қуғын-сүргіннің құрбандарына айналды [7].

Алаш Орданың бұрынғы қайраткерлері: Әлихан Бөкейханов, Ахмет Байтұрсынов,

Мағжан Жұмабаев, Жүсіпбек Аймауытов, Халел мен Жаһанша Досмұхамедовтер «буржуазиялық ұлтшылдар» деп аталатын ұлттық интеллигенцияның қаймағы іс жүзінде жойылды. Барлығы 4297 адам қуғын-сүргінге ұшырады, оның ішінде 2062 адам атылды. Жоғарыда айтылғандардан басқа, көрнекті мемлекет және қоғам қайраткерлері – Тұрар Рысқұлов, Ораз Жандосов, Смағұл Сәдуақасов, Сәкен Сейфуллин, Бейімбет Майлин және басқалары жойылды.

Осылайша, 20-30-шы жылдардың соңында өлкелердегі әлеуметтік-экономикалық өзгерістер, мәдениет, ғылым және білім саласындағы жетістіктер, Қазақстанға одақтық республика мәртебесінің берілуі тоталитарлық режимнің қатаң бақылауымен өтті, бұл КСРО құрамында Қазақстанның одан әрі даму бағдарын алдын ала анықтап берді.

Бұл тұста, берілген анықтамалардың жаңаша сипатын, қай-қайсысынынан да жаңа кезең тұрғысынан берілген бағаны, тарихи шындықтың көрсетілгенін, өзіндік ерекшелікті байқауға болады. Айталық, бандылар қозғалысы тек «қарашылық» ретінде қаралмайды, керісінше олар өз ауылын, өз мүддесін қорғау үшін қарақшылыққа барғандар ретінде қарастырылады.

Сондай-ақ, бұл тақырыпқа қатысты терминдер мен сөздердің жасалу жолдарынан терминжасамдық тәсілдердің барынша белсенді қолданыс тапқанын байқау қиын емес. Мысалы: *басқашаой, Алаш ісі, босқынышылық, босып көшу, т.б.* Қазақ тілінің термин жасаудағы мүмкіндіктері кең болғандықтан [8, 238-583], оның барлығы да қуғын-сүргін тақырыбына қатысты терминдердің жасалуында қолданылған.

Нәтижелер. Мақалада қамтылған терминдерді талдау, сөздік мақалаларын қарастыру барысында 130-дан астам терминдік бірліктердің дефинициялық анықтамаларымен жұмыс жүргізіліп, талдау жасалды. Нәтижесінде, терминдік бірліктердің атауындағы терминжасамдық тәсілдер нақты мысалдар түрінде дәйекке келтірілді. Қуғын-сүргін терминдері мағыналық-мазмұндық жағынан жүйелік топтарға жіктеліп қарастырылды.

Қуғын-сүргін тақырыбына қатысты терминдер мен сөздер терминжасамның морфологиялық, синтаксистік, семантикалық, аралас тәсілдерін қолдана отырып жасалған.

Қорытынды. Қуғын-сүргін тақырыбына қатысты терминдердің ауқымы кең. Олар тарихи кезеңдерге тән ұғымдар мен атауларды, ұйымдардың, саяси жүйенің ерекшеліктеріне қатысты атауларды, қуғын-сүргінге ықпал еткен себептерді, айыптау түрлерін, қуғын-сүргін актілері орындалған, онымен байланысты оқиғалар болған ономастикалық атауларды, қуғын-сүргінді жүзеге асырған, оның болуына ықпал еткен құрылымдарды, ұйымдарды, құбылыстарды, жазалау барысында қолданылған тәсілдерді, осыған байланысты қалыптасқан жалпы ұғымдарды, ғылыми берілген бағаларды жан-жақты қамтиды. Тақырыпқа қатысты терминдердің мазмұндық жағынан топтастырылуы да осы мәселелермен байланысты.

Ал қуғын-сүргін терминжасамдық жүйесі мен ерекшеліктері қазақ тілінің термин жасаудағы мүмкіндіктері мен әлеуетінің бар екенін кезекті рет айқындап берді. Жалпы түркі тілдерінің әр салада термин жасаудағы мүмкіндіктері бар десек [9], оның ішінде қазақ тілінің де осы тақырыпқа қатысты терминдерді жасаудағы айқындала түсіп отыр. Оның үстіне, терминтану тәуелсіздік жылдарының терминжасамдық сұранысын, ерекшелігін қамтыды [10, 57-61]. Қазақ тілінің қуғын-сүргін тақырыбындағы терминдері де осы ерекшелікке ие.

Мақала ҚР ҒЖБМ Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтынан бағдарламалық нысаналы қаржыландырылатын «XX ғасырдың 20-50 жылдарындағы Қазақстандағы жаппай саяси қуғын-сүргін және оңалту процестері; бірыңғай деректер базасын құру» жобасы аясында жазылды.

Әдебиеттер

1. Саяси қуғын-сүргінге байланысты терминдер сөздігі жасалады / <https://egemen.kz/article/287981-sayasi-qughyn-surginge-baylanysty-terminder-sozdigi-dgasalady>
2. Қалиұлы Б. Қазақ тіл білімінің мәселелері. – Алматы, 2018. – 296 б.
3. Система исполнительно-трудовых лагерей в СССР, 1923-1960 г. Справочник. Общество «Мемориал», ГАРФ. Состав. М.Б. Смирнов. Под ред Н.Г. Охотина, А.Б. Рогинского. – М.: Звенья, 1998. – 600 с.
4. История сталинского ГУлага. Конец 1920-х - первая половина 1950-х годов. Собрание документов в 7 томах. Том 1. Массовые репрессии в СССР. Отв. ред. Н. Верт, С. В. Мироненко; отв. составитель И. А. Зюзина. – М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2004. – 728 с.
5. Антон Иванов. Советская конфискация / https://zakon.ru/blog/2019/7/18/sovetskaya_konfiskaciya.
6. Всероссийский Центральный Исполнительный Комитет. Декрет об учреждении Совета Народных Комиссаров, утв. 27 октября 1917 года. – Бүкілресейлік Орталық Атқару Комитеті. Халық Комиссарлар кеңесін құру туралы 1917 жылғы 27 қазанда бекітілген декрет.
7. Музей истории ГУЛАГа // <https://gmig.bm.digital/ontology/335645395067625472/ispravitelno-trudovoj-lager-itl>
8. Құрманбайұлы Ш. Қазақ терминологиясы: зерттеулер, оқулық, сөздік библиография. – Алматы: «Сардар», 2014. – 928+16 жапсырма бет.
9. Robert J. Gallaher. On modern terminology in the turkic languages of the U.S.S.R. // <https://www.jstor.org/stable/41927331>
10. Садыгова С.А. Специфические особенности образования терминологии в годы независимости // Тәуелсіздік кезеңіндегі қазақ терминологиясы: ғылыми-практикалық конференцияның материалдары. – Астана: 2014. – 57-61 бб.

Е.К. АБДРАСИЛОВ

Аппарат Сената Парламента РК, Астана, Қазақстан

Л.Н. ДАУРЕНБЕКОВА

Евразийский гуманитарный институт, Астана, Қазақстан

Ж.А. ЖУНИСОВА

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Қазақстан

СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЕ И СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТЕРМИНОВ РЕПРЕССИВНОЙ ТЕМАТИКИ

Аннотация. Термины в казахском языке имеют самое разнообразное тематическое и отраслевое многообразие. В статье изучаются термины, которые встречаются при изучении репрессивной политики. Тема репрессий неоднократно рассматривалась и поднималась в различных областях наук, но термины и понятия данного явления не анализировались с лингвистической, терминологической, терминографической точек зрения. Пересмотр новых слов и понятий, терминов, относящихся к репрессиям, составление их определений, формирование глоссария на казахском языке позволит рассмотреть тему репрессий под новым углом зрения. Группировка темы по содержанию и значению создает условия для систематизации терминов любой науки.

Определение способов создания терминов расширяют возможности казахского языка в терминообразовании, выявляют языковой и терминологический потенциал.

Ключевые слова: терминология, систематизация репрессий, способы терминообразования, языковая возможность.

Y.K. ABDRASSILOV

Office of the Senate of the Parliament of the Republic of Kazakhstan, Astana, Kazakhstan

L.N. DAURENBEKOVA

Eurasian Humanitarian Institute, Nur-Sultan, Kazakhstan

Zh.A. ZHUNISSOVA

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

SUBSTANTIVE, STRUCTURAL FEATURES OF TERMS RELATED TO THE TOPIC OF REPRESSION (REPRESSION)

Abstract. Kazakh terms are filled with new topics, industries. One of them is terms related to the topic of repression. Although it has historically been considered and raised from earlier times and written by various fields of science, its terms and concepts have been studied and not considered from a terminological, terminographic, terminological point of view. The revision of words and concepts, terms of the topic of repression, the compilation of their definitions, the formation of terms in the Kazakh language will allow us to consider the topic of repression itself from a new angle, to substantiate issues of an exculpatory nature, historical evaluative nature. Grouping the topic by content and meaning creates conditions for systematization of the terms of repression.

Determination of ways and means of creating terms related to the topic-once again expanded the possibilities of the Kazakh language in term formation, revealed the linguistic, terminological potential.

Keywords: terminology, systematization of the concepts of repression, methods of term formation, language possibility.

References

1. Sayasi quřin_syrginge bailanisti terminder sөzdigi jasaladi / <https://egemen.kz/article/287981-sayasi-qughyn-surginge-baylanysty-terminder-sozdigi-dgasalady>
2. Qaliuly B. Qazaq til biliminin мәseleleri. – Almatı, 2018. – 296 b.
3. Sistema ispolnitelno_trudovih lagerei v SSSR, 1923-1960 g. Spravochnik. Obschestvo «Memorial», GARF. Sostav. M.B. Smirnov. Pod red N.G. Ohotina, A.B. Roginskogo. – M., Zvenya, 1998. – 600 s.
4. Istoriya stalinskogo Gulaga. Konec 1920_h. pervaya polovina 1950_h. godov. Sobranie dokumentov v 7 tomah. Tom 1. Massovie repressii v SSSR. Otv. red. N. Vert, S.V. Mironenko; otv. sostavitel I. A. Zyuzina. – M. Rossiiskaya politicheskaya enciklopediya (ROSSPEN), 2004. – 728 s.
5. Anton Ivanov. Sovetskaya konfiskaciya / https://zakon.ru/blog/2019/7/18/sovetskaya_konfiskaciya.
6. Vserossiiskii Centralnii Iсполnitel'nii Komitet. Dekret ob uchređenii Soveta Narodnih Komissarov, utv. 27 oktyabrya 1917 goda. – Bykilreseilik Ortaliq Atqaru Komiteti. Halıq Komissarlar kenesin ru turali 1917 jilgi 27 qazanda bekitilgen dekret.
7. Muzei istorii GULAGa // <https://gmig.bm.digital/ontology/335645395067625472/ispravitelno-trudovoj-lager-itl>
8. Qurmanbaiuly Sh. Qazaq terminologiyasi: zertteuler_oqulyq_sөzdik bibliografiya. – Almatı, «Sardar», 2014. – 928+16 japsirma bet.
9. Robert J. Gallaher. On modern terminology in the turkic languages of the U.S.S.R. // <https://www.jstor.org/stable/41927331>
10. Sadigova S.A. Specificheskie osobennosti obrazovaniya terminologii v godi nezavisimosti // Tәuelsizdik kezenindegi qazaq terminologiyasi, gilimi-praktikalyq konferenciyanin materialdari. – Astana, 2014. – 57-61 bb.

Авторлар туралы мәлімет:

Әбдірәсілов Ербол Құралбайұлы – Қазақстан Республикасы Парламенті Сенаты Аппараты Редакциялық-баспа бөлімі меңгерушісінің орынбасары, филология ғылымдарының докторы, доцент, Астана, Қазақстан.

Абдрасилов Ербол Куралбаевич – заместитель заведующего Редакционно-издательского отдела Аппарата Сената Парламента Республики Казахстан, доктор филологических наук, доцент, Астана, Казахстан.

Abdrassilov Yerbol Kuralbayevich – Deputy Head of the Editorial and Publishing Department of the Senate of the Parliament of the Republic of Kazakhstan, Doctor of Philology, Associate Professor, Astana, Kazakhstan.

Дәуренбекова Лаура Ноғайбекқызы – филология ғылымдарының кандидаты, Еуразия гуманитарлық институтының доценті, Астана, Қазақстан.

Дауренбекова Лаура Нугайбековна – кандидат филологических наук, доцент Евразийского гуманитарного института, Астана, Казахстан.

Daurenbekova Laura Nugaibekovna – candidate of philological sciences, dosent of the Eurasian Humanitarian Institute, Astana, Kazakhstan.

Жүнісова Жадра Әбибуллақызы – филология ғылымдарының кандидаты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің доценті, Астана, Қазақстан.

Жүнісова Жадра Абибуллаевна – кандидат филологических наук, доцент Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан.

Zhunissova Zhadira Abibullaevna – candidate of philological sciences, dosent of the L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.